REMISSVAR
2026-11-02 | RAÄ-2026-2390
Kulturmiljöavdelningen

Landsbygds- och
infrastrukturdepartementet
li.remissvar@regeringskansliet.se

Remiss av promemoria Ändring av detaljplan (LI2026/01339)

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet är positiva till att regelverket för att ändra en detaljplan förtydligas och förenklas. Det ger bättre möjligheter för en enklare process för ändrad användning som möjliggör omvandling av befintlig bebyggelse samt underlättar för kommuner att uppdatera äldre stadsplaner och detaljplaner, som saknar skydds- och varsamhetsbestämmelser, med moderna planbestämmelser.

I sin nuvarande utformning innebär förslaget ett betydande utrymme att tolka när en förenklad prövning får tillämpas. Riksantikvarieämbetet ser en risk att kulturvärden inte beaktas i den utsträckning som plan- och bygglagen föreskriver, den risken ökar eftersom länsstyrelsen inte involveras förrän i ett sent skede. Riksantikvarieämbetet bedömer därför att förtydliganden i linje med länsstyrelsernas yttrande över promemorian bör övervägas i den fortsatta beredningen. [1]

Riksantikvarieämbetet ser vidare att det finns en risk att kulturvärden inte hanteras vid ändring av detaljplan genom antagande av en ny detaljplan då många äldre detaljplaner saknar reglering för skydd av kulturvärden. När äldre planer ska omtolkas till nya gällande detaljplaner, finns det en risk att kulturvärdena inte heller kommer att omhändertas i de nya planerna.

Ett problem med äldre planer är att de kan ha antagits innan systemet med riksintressen infördes. Dessa planer tillgodoser därför inte fullt ut de ianspråktaganden som har skett efter det att planen vunnit laga kraft. Utredningen har inte på ett tydligt sätt tagit upp denna problematik och hur rättsverkan av ändring av äldre planer genom antagande av en ny plan ska förhålla sig utifrån nu gällande ianspråktaganden som till exempel riksintresse för kulturmiljövård.

Det är avgörande att kommunerna har tillgång till aktuella kunskapsunderlag för att kulturvärden ska kunna omhändertas när äldre detaljplaner ändras eller omvandlas. Många

[1] Yttrande Länsstyrelsen i Kalmar län (dnr 5779-2026), Yttrande Länsstyrelsen i Hallands län (4675-2026)

kommuner saknar sådana aktuella kunskapsunderlag som kan krävas för t.ex. framtagande av skydds- och varsamhetsbestämmelser eller för andra regleringar i detaljplan som har betydelse för kravet på hänsyn och god helhetsverkan enligt 2 kap. 6 § plan- och bygglagen (2010:990), PBL.

Synpunkter

Möjlighet att stärka skydd av kulturvärden när nya detaljplaner antas

Många stadskärnor, villaområden eller andra bebyggelseområden med höga kulturvärden omfattas idag av äldre stads- eller detaljplaner. Sådana äldre planer saknar ofta reglering av kulturvärden i form av skydds- eller varsamhetsbestämmelser. De kan även sakna närmare reglering av byggnaders utformning vad gäller exempelvis byggnadshöjd, våningsantal eller byggnadsarea vilket kan ha betydelse för hur byggnader kan skyddas mot åtgärder som kan riskera att förvanska deras kulturvärden. Enligt promemorian ska förslaget till en förenklad prövning exempelvis kunna användas för att införa adekvata skydds- och varsamhetsbestämmelser för byggnader som har höga kulturvärden. Riksantikvarieämbetet bedömer att detta är positivt och kan bidra till att stärka förutsättningarna att tillvarata kulturvärden i efterföljande processer.

Sedan den 1 december 2025 ska kommunen i sin översiktsplan redovisa särskilt värdefulla byggnadsverk, allmänna platser och bebyggelseområden. Många kommuner kommer att behöva göra ett arbete med att ta fram kommunövergripande kunskapsunderlag som identifierar bebyggelse med kulturvärden för att kunna leva upp till det nya kravet i 3 kap 5§ PBL. Genom att införa skydds- och varsamhetsbestämmelser i detaljplan för dessa byggnader kan förutsättningarna för att omhänderta kulturvärdena i efterföljande processer och förutsägbarheten för fastighetsägare öka.

I promemorian omnämns bara ålder som ett kriterium för höga kulturvärden. Riksantikvarieämbetet vill understryka att en byggnads kulturvärde inte endast är kopplat till en byggnads ålder, detta framgår bland annat av Boverkets föreskrifter för särskilt värdefull bebyggelse som omfattar fler kriterier (4 kap 5§ BFS 2024:11).

Ett förenklat förfarande innebär risk att kulturvärden inte omhändertas

Riksantikvarieämbetet ser en risk för att kulturvärden inte tillgodoses i tillräcklig utsträckning i detaljplaner som tas fram enligt det förenklade förfarandet.

Enligt promemorian får det förenklade förfarandet användas för en ny detaljplan som innebär vissa anpassningar eller preciseringar av den detaljplan som ska ersättas. Eftersom äldre detaljplaner kan sakna regleringar av byggnaders utformning och användning samt uttryckliga beskrivningar av planens syfte, bedömer Riksantikvarieämbetet att tolkningsutrymmet kan bli stort när äldre planer ska anpassas till dagens standarder för

utformning av detaljplaner. Kulturvärden kan även ha pekats ut efter äldre planers antagande. Med ett förenklat förfarande riskerar kulturvärden att inte beaktas i den utsträckning som plan- och bygglagen föreskriver. Den risken ökar eftersom länsstyrelsens möjlighet att ge råd om hanteringen av allmänna intressen under planprocessen och länsstyrelsens möjlighet att utöva tillsyn försvinner.

Förslaget om förenklat förfarande innebär, som Riksantikvarieämbetet tolkar det, ingen förändring av överklagandekretsen, d.v.s. vem som har rätt att överklaga ett kommunalt beslut om att anta en detaljplan. Riksantikvarieämbetet vill framhålla vikten av att enskilda utanför den strikta samrådskretsen samt ideella föreningar med rätt att överklaga har klaganderätt, även för sådana detaljplaner som tagits fram genom förenklat förfarande.

Riksantikvarieämbetet vill också framhålla att det är avgörande att kommunerna har tillgång till aktuella kunskapsunderlag för att kulturvärden ska kunna omhändertas när äldre detaljplaner ändras eller omvandlas. Många kommuner saknar sådana aktuella kunskapsunderlag som kan krävas för till exempel framtagande av skydds- och varsamhetsbestämmelser eller för andra regleringar i detaljplan som har betydelse för kravet på hänsyn och god helhetsverkan enligt 2 kap. 6 § plan- och bygglagen (2010:990), PBL.

Oklart om förslagen tillgodoser riksintresseanspråken och skyddade fornminnen enligt 2 kap. kulturmiljölag (1988:950), KML

Ett problem med äldre planer är att de kan ha antagits innan systemet med riksintressen infördes. Dessa planer tillgodoser därför inte fullt ut de ianspråktaganden som har skett efter det att planen vann laga kraft. Utredningen har inte på ett tydligt sätt tagit upp denna problematik och hur rättsverkan av en omvandling av äldre planer ska förhålla sig utifrån gällande ianspråktaganden.

Det finns ingen planbestämmelse till fornlämningar som är skyddade enligt 2 kap. KML i Boverkets standard. Uppgifter om fornlämningar ska istället ingå i planbeskrivningen. Förekomsten av fornlämningar kan ha stor betydelse för en detaljplans genomförande. När en detaljplan ska ersättas med en ny detaljplan enligt förenklat förfarande behöver därför dessa uppgifter följa med till den nya planbeskrivningen. Det gäller även sådana uppgifter om fornlämningar som registrerats eller uppdaterats i Kulturmiljöregistret efter att en äldre detaljplan antagits.

Detta beslut har fattats av riksantikvarien Susanne Thedéen efter föredragning av utredarna Emy Lanemo och Hanna Gelotte Fernandez. Även överantikvarie Magnus Larsson, t f avdelningschefen Elisabeth Östling, chefsjuristen Linda Stridsberg och enhetschefen Emelie Ekström-Howard har varit med om den slutliga handläggningen.

Beslutet har signerats digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Kopia till:
li.spn@regeringskansliet.se
kulturdepartementet.registrator@regeringskansliet.se